

Hacı Bayram-ı Velî V

EDİTÖRLER

VAHİT GÖKTAŞ

HARUN ALKAN

ilâhiyât

Hacı Bayram-ı Veli V

Editörler
VAHİT GÖKTAŞ
HARUN ALKAN

ISBN 978-625-7738-51-4

1. Baskı: Aralık 2020

Sertifika No: 44396

Mizanpaj: Tavoos
Sayfa Düzeni: Tavoos
Kapak: MAKGRUP MEDYA PRO. REK. YAY. A.Ş.
Baskı: Vadi Grafik - Sertifika No: 47479

ilâhiyât

Cinnah Cd. Kırkpınar Sk. 5/4 Çankaya / Ankara
Tel: (0312) 439 01 69 Faks: (0312) 439 01 68
ilahiyyayin@gmail.com

ES-SEYYİD MUSTAFA BÜNYAMİN-İ AYAŞI EL-BAYRAMÎ (K.S.)

PROF. DR. MUSTAFA HİLMİ ÇOLAKOĞLU
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
MUSTAFACOLAKOGLU@NEVSEHIR.EDU.TR

Ayaş İlçesi

Ankara'nın kuzeybatısında, 60 km mesafede bulunan Ayaş, kaymakamlık resmi web sitesindeki bilgilere göre tarih öncesi dönemlerden beri yerleşim alanı olan bölgede Hititler, Frigyalılar, Galatlar ve Romalılar egemen olmuşlardır. Ayaş adı öz Türkçe bir isim olup parlak, aydınlık gece anlamına gelir¹. Ayaş oymağı Oğuz Türklerinin Bozok Kolu, Günhan Oğulları, Bayat Boyu, Barak Obasına bağlı bir Türkmen oymağıdır. Ayaş ve civarında Bayat, Avşar, Peçenek, İlhan, Kayı ve Kargı gibi Oğuz Boylarına ait isimleri taşıyan yerleşim yerleri vardır. Süleyman Bey komutasındaki Selçuklu ordusu 1073 yılında doğu ile batı ülkelerinin çeşitli merkezlerini birbirine bağlayan yol üzerindeki beş büyük piskoposluk merkezinden biri olan Minozos'u feth ederek Ayaş Oymağını buraya

¹ AYS (Arapça): yaşamak, Hak ile üns halinde olmaktan duyulan haz.

yerleştirmiştir. Ayaş'ta o yıllarda binden fazla oba çadırı olduğunu Evliya Çelebi Seyahatnamesinden öğrenmekteyiz. Türklerin gelişinden sonra XIII. yüzyılın ikinci yarısında Ankara ve çevresi önce Moğolların, daha sonra İlhanlıların yönetimine geçmiş ancak 1354 yılında Orhan Gazi zamanında Osmanlı ülkesine katılmıştır. Ayaş, 1071 yılından beri Türklerden başka bir toplumun yaşamadığı ve tarihi boyunca istilaya uğramamış bir Türk yurdudur. Ayaş Belediyesinin kuruluşu 1800'lü yıllara dayanmaktadır²

Büyük Türk gezgini Evliya Çelebi (1644-1682) Seyahatnamesinde Ayaş'ı şöyle anlatır; “Ayaş Engürü sancağı hakiinde Haremeyn evkafıdır. Darüssaade Ağası tarafından zapt olunur. Yüzelli akçeli kazadır. Kalesi haraptır. Kethüda yeri vardır. Bin hane on mihrabdır. Çarşı içindeki cami ve mescid ve han ve hamamları, hünkâr hamamı, sük-i muhtasarı müferrihtir. Cabeca bağ ve bahçesi vardır. Lakin dere ve tepeli yerde vaki olmakla havası sakiledir. Amma şehri mamur ve cevanib-i erbaası bayırlıdır. Emir Dede ziyaretleriyle, karşı batı tarafındaki dağ üzerinde Şeyh Buhari ziyareti vardır.”³

1400lü yıllarda Ayaş merkezinde 7 mahalle bulunmaktadır. Ayaş'ın en eski mahallesi olarak (mahalle-i cedit) kayıtlarda bulunan Yemen Dede Mahallesi 1463 tahrîr kayıtlarına göre yaşayan 44 kişiden biri imam, biri müezzin ve ikisi seyyiddir. 1571-72'de kayıtlı nüfus 62'ye yükselmiştir.⁴ Mahalleye ismini veren Yemen Dede isimli zat Mustafa Bünyamin-i Ayaşî Hazretlerinin babası veya dedesi olabilir. Zira caminin ve türbe bu mahallededir. Nüfusu 1830'lu yıllarda 35.000 olan Ayaş'ta Ankara Salnamelerine göre 41 köy, 771 hane, 190 dükkân, 15 kahvehane, 45 cami, 18 mescid, 7 medrese,⁵ sayısı 43 ila 58 arasında değişen ibtidaî okul (ilkokul), 25 su değirmeni olduğu bilinmektedir.⁶ Başbakanlık

² <http://www.ayas.gov.tr/ayas-tarihcesi>

³ Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Cilt 3 s. 456.

⁴ deniz karaman, XVI. Yüzyılda Ayaş kazası vakıfları

⁵ Hüsnüye Medresesinin 1696 tarihinde eğitime devam ettiği Mütevelli Heyetine atama yapıldığına ilişkin berattan anlaşılmaktadır.

⁶ Birsen Edanur Yıldırım, Ankara Sancağının Tarih ve Coğrafya Bakımından Yerleşme Ve Nüfusu (1871-1907),

Osmanlı Arşivi'nde bulunan Ayaş'a ait 1840 ve 1844/1845 tarihlerinde düzenlenmiş iki serî temettuat defterindeki bilgilere göre merkezde 684, köylerde 2.682 olmak üzere toplam 3.366 hane bulunmaktadır.⁷ Ankara sancağında 1991 yılında üretilen 53.800 okka pamuğun 30.000 okkası Ayaş'ta elde edilmiştir.⁸ Kış keçisi ve deve sayısı en yüksek kazadır. Ankara Salnamesindeki bilgilere göre Ayaş'ın nüfusu Güdül nahiyesi ve bağlı köyler dâhil 1883 yılında 10.080, 1907 yılında ise toplam 25.732 kişi olup tamamı Müslümandır.⁹ Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemindeki bilgilere göre Nisan 2020 tarihi itibarıyla Ayaş'ın 33 mahallesinde 7.335 erkek, 6565 kadın olmak üzere 13.900 kişi yaşamaktadır. Ayaş doğumlu ve hayatta olan kişi sayısı 29.482, vefat etmiş kişi sayısı ise 51.926'dır. İlçe merkezinde Bünyâmin-i Ayaşî Cami ve Türbesinin bulunduğu Dervişimam Mahallesinde "Ayaşlı" soyadında 31 kişi, "Ayaşlıoğlu" soyadında 19 kişi kayıtlıdır.¹⁰

1683-1684 yıllarına ait 64 numaralı Anlara Şeriye Siciline göre Ankara Sancağı dokuz kadılık bölgesine ayrılmış olup bunlara merkezlik eden dört kadılıktan biri Ayaş'tadır.¹¹

1292/1875 tarihli Osmanlı Devleti Maarif Salnamelerine göre Ayaş'ta 43 rüştiye öğrencisi varken Beypazarı'nda 20, Seferihisar'da 28, Kayseri 32, Ankara'da 78 rüştiye öğrencisi vardır.¹² Ayaş'ın toplam nüfusu 1892 yılında 21.700'dir. 1897 yılında Ayaş ilçesine Güdül, Uruş ve Virancık da dâhil olup 11 medresede 661 talebe eğitim görmektedir.¹³

Önemli bir ilim merkezi olan Ayaş'ın manevi sahibi Bünyâmin Veli Hazretleri'nin Cami ve türbesi yanında bulunan medresenin

⁷ Ali Fuat Kahraman, Ş., Ayaş'ın XIX. Yüzyıl Ortalarında Sosyal Ve Ekonomik Yapısı Üzerine Tespitler Ve Sonuçlar

⁸ Asuman Koçak, Salnamelere Göre Ankara Vilayeti (1871-1907)

⁹ Beypazarı nüfusu Karaşar nahiyesi ve bağlı köyler dâhil; toplam 23.157 kişi, tamamı Müslüman.

¹⁰ İlhan Mahallesinde "Ayaş" soyadı taşıyan 31 kişi, Tekke Mahallesinde 21 kişi, Hacı Recep Mahallesinde "Ayaşlılar" soyadında 9 kişi nüfusa kayıtlıdır.

¹¹ Hülya Taş, XVII Yüzyılda Ankara, sayfa 18

¹² Nesim Yazıcı, Son Dönem Osmanlı Medreseleriyle İlgili Bir Değerlendirme, AÜ İlahiyat Fakültesi, Ayaş ve Bünyâmin Ayaşî Sempozyumu, 1993.

¹³ Yahya Akyüz, Osmanlı Eğitim Sistemi İçinde ve Günümüzde Ayaş'ta Eğitim Okullar ve Öğretmenler, Ayaş ve Bünyâmin Ayaşî Sempozyumu, 1993, s. 95.

kütüphanesinde 325 kitap kayıtlı olduğu bilgisi 1325 tarihli Ankara Vilâyeti Sâlnâmesinin 139uncu sayfasında belirtilmiştir.¹⁴ Milli Kütüphane Müdürü Adnan Ötüken' in Bünyamin-i Ayaşî kütüphanesinde H1280/M1864 yılında 175 adet kitap bulunduğu belirtilmektedir. Eski Bir Defter, 60 Yıl Önceki Türk Kütüphaneleri başlıklı makalesinde Tekke ve zaviyelerin kapatılmasından sonraki dönemde bu eserlerin muhtelif yerlere taşındığı sanılmakta olup, nerede oldukları henüz tam olarak bilinmemektedir. Bünyâmin-i Ayaşî'nin soyundan gelen İsmail Sadık Kemal Paşa tarafından yazılan Şerh-i Delail-i Keşf-i Dügümlü Baba, Hay-i Kısâs, Tefeyyüz, Kemâl-name, Zikr-i Eshâb-ı Külli Dügümlü Baba, Tefsir-i âyât-i Kur'ân isimli eserlerin Ankara Milli Kütüphane Yazma Eserler Bölümünde bulunan orijinallerinde her varağın sağ alt köşesindeki "Vakıftır, Bünyâmin kuddise sirruhü'l-'alâ hazretleri kütüphanesinden çıkarılmayacaktır" ibareli mühür, kütüphanedeki eserlerin bir kısmının veya tamamının 1947, 1964 ve 1972 yıllarında Ankara Milli Kütüphaneye taşındığına işaret etmektedir.¹⁵

Bu konudaki diğer bir bilgiye göre cami dâhilindeki kütüphanede kalan bazı eserler Ayaş Hükümet Konağında muhafazaya alınmış ancak, 1972 yılbaşı gecesi çıkan yangında tamamı yanmıştır. Bu yangın öncesinde söz konusu kitaplar ile başka eserlerin çalındığı, bilahare binada yangın başladığı da iddia edilmektedir. Bünyâmin Ayaşî Hazretlerine ait olduğu söylenen divan incelemek için merhum Abdülbaki Gölpınarlı tarafından emaneten alındığı bilinmektedir. Abdülbaki Beyin vefatı sonrasında Konya Mevlana Hazretleri kütüphanesine vakfedilen kitaplarının listesinde bu divanın da adı yer almakla birlikte, bu kütüphanede bulunamamıştır.

Es-Seyyid Mustafa Bünyâmin-i Ayaşî'nin (k.s.) hayatı

Ayaş'ı 1070'li yıllarda Selçuklular fethetmiştir.1354 yılında Osmanlı toprağı olan Ayaş'ın Ankara- Beypazarı yolunun üst kıs-

¹⁴ Şaban Er, Melâmilik ve Osmanlı Devri Melâmiler, s.41.

¹⁵ <https://kasif.mkutup.gov.tr/OpacArama.aspx?Ara=ismail%20sad%C4%B1k%20kemal%20pa%C5%9Fa&DtSrc=0&fld=-1&NvBar=0>

mında bulunan Karakaya mevkiinin ilk yerleşim bölgesi olduğu anlaşılmaktadır.

Ayaş merkezine Ankara yönünde beş kilometre mesafedeki Başayaş köyünde bu âleme teşrif ettiği, sözlü kültüre göre uzun yaşadığı bilinen Kutbu'l-Aktâb Seyyid Mustafa Bünyâmin-i Ayaşî Hazretlerinin (vefatı 1524) Ayaş'ta adıyla bilinen camiye bitişik türbesinin niyaz penceresi üzerindeki Osmanlıca kitabede şöyle yazılıdır;

*Kutb-ı âli-şân Seyyid Mustafa ibn-i Yemin
Şöhreti Bünyâmin-i Ayaşîdir bunda defin*

Türbesinin karşısında küçük mezarlık olarak bilinen açık alanda mübarek soyundan olanların kabri vardır. Gül Tunçel tarafından yapılan çalışmada sekiz mezar taşının kitabesi okunmuştur.

Bazı bölümlerin aşındığı için tam okunamayan kabirlerin hazretin soyundan gelen Selam Ağa'nın kerimesi ve Hacı İbrahim Bey'in eşi Nesibe Hanım, Hacı İbrahim Rauf Bey¹⁶ ve oğlu Mehmed Said Bey, Mehmet Said Bey'in kızı Sare Hanım, Kezban Hanım, Kemalzade Emin Efendinin oğlu İbrahim Efendi, Mehmet Ağa ve Mehmet Efendi'ye aittir.¹⁷

Türbenin kuzey yönündeki penceresi hizasında bahçede, hemen türbe duvarına bitişik olarak Nesibe Hanım adında bir kadın evliyanın kabri bulunmaktadır. Mezar taşındaki bilgiye Nesibe Hanım Hacı Bayramı Veli Hazretlerinin türbedarı olup 1920li yıllarda vefat ettiği sanılmaktadır. Caminin ön ve tarafındaki alanda bulunan pek çok mezarın zaman içinde tahrip edildiğini yaşlılar anlatmaktadır.

Bu kabirlerin taşlarında “*Kutbu'l-aktâb kibârun Seyyid Mustafa*

¹⁶ İbrahim Rauf Ayaşlı (1879-1953) İstanbul Hukuk Mektebi mezunudur. Selanik ve İzmir Ticaret mahkemeleri üyelikleri, Üsküdar Mukavelat Muharrirliği, Adliye Nezareti Müdevvenat Kalemi 1.sınıf katipliği, Kütahya ve Denizli Müddeyi Umumi Muavinliği, Hayrabolu Hakimliği, Bilecik Müdde-i Umumiyesi ve ceza reisliği, Ankara merkez Müddeyi Umumiyesi ve müfleret hakimliği, Ankara İstinaf Müdde-i Umumiyesi, serbest avukatlık, Ankara Barosu başkanlığı, Ankara Genel Meclisi ve Belediye Meclisi üyeliği ile TBMM VIII. Dönem Ankara milletvekili olarak görev yapmıştır.

¹⁷ Gül Tunçel, “Ayaş Mezartaşları”, *Sanat Tarihi Dergisi*, sayı XIV-1, 2005, s. 277-307.

Bünyâmin Kuddise sırruhu'l-emîn Hazretleri “ifadesini okumaktayız. Kitabeden Seyyid (Hazreti Peygamber Efendimizin mübarek ve ali soyundan) olduğunu anladığımız Mustafa Bünyâmin-i Ayaşî Hazretlerinin kutb’ul aktab olduğu anlaşılmaktadır. Veli kelimesi “yardım eden, korunan” anlamına gelir. İstilahta veli Hakk’ın işini üzerine aldığı ve isyandan koruduğu, ricâlullahın ulaştığı en üst noktaya varıncaya kadar tevfikini esirgemediği salih, muttaki, istikamet sahibi, Allah’ın rızasını ve dostluğunu kazanan faziletli mümin demektir. “Evliyaullah-Allah’ın velileri” kullanımının geçtiği Yunus Suresi, 62-64. ayetlerde şöyle buyrulmuştur.¹⁸

Bilesiniz ki, Allah’ın velilerine hiçbir korku yoktur. Onlar üzülmeyeceklerdir de. Onlar iman etmiş ve Allah’a karşı gelmekten sakınmış (takva sahibi) olanlardır. Dünya hayatında da, ahirette de onlar için müjde vardır. Allah’ın sözlerinde hiçbir değişme yoktur. İşte bu büyük kurtuluştur.

Hadis-i şerifte ise şöyle buyrulur: *Her kim benim veli kuluma düşmanlık ederse muhakkak ki ben ona harb ilân ederim. Kulum, kendisine farz kıldığım ibadetleri yerine getirmekten daha sevimli bir şeyle bana yaklaşamaz. Kulum bana nafile ibadetlerle yaklaşmaya devam eder. Nihayet ben onu severim. Onu sevince o benimle işitir, benimle görür, benimle tutar, benimle yürür. Benden herhangi bir şey isterse onu veririm. Bana sığırsa muhakkak onu himaye ederim.”*

Yüzbin evliyanın bağırını şereflendirdiği söylenen Anadolu’nun mana âleminde dört temel direği (Evtâd-ı erbaa) Hacı Bektaş-ı Veli Hazretleri, Mevlana Celaleddin-i Rumi Hazretleri, Hacı Bayram-ı Veli Hazretleri ve Şeyh Şaban-ı Veli Hazretleri’dir.

Es-Seyyid Bünyâmin-i Ayaşî Hazretleri Hacı Bayram Veli Hazretlerinin (1352-1429) Göynük’te defin bulunan Es-Seyyid Bıçakçı Ömer Dede’den (Emîr Sikkînî, vefatı 1475) sonraki halifesidir. Eh-

¹⁸ Kâşânî, İstilahâtı Sufiyye, Ter. Abdürrezzak Tek, Bursa, Bursa Akademi yay. 2014, s. 19; Kuşeyri, Risale, s. 381.

libeytullah aşığıdır. Mübarek kabirleri Ayaş'ta kendi adıyla anılan caminin bitişiğindeki türbesindedir. Türbede biri hanımı, üçü kızlarına ait olduğu bilinen dört kabir daha vardır. Halk arasında yüzyıl civarında uzun yaşadığı bilinen Bünyamin Ayaşî Hazretlerinin hem Hacı Bayram Veli hem de Bıçakçı Ömer Dede Hazretlerinden ilim ve irfan tahsil ettiği bilinmektedir. Fuat Bayramoğlu da Hacı Bayram-ı Veli Yaşamı-Soyu- vakfı isimli eserinde verdiği bilgi bu hususu teyit etmektedir.¹⁹ Hacı Bayram-ı Veli Hazretlerinin kerimesinin Bünyâmin Veli Hazretlerinin refikası olduğu söylenir. Eşrefoğlu Rumi Hazretlerinin refikası Hayrûnnisa Hanımın Hacı Bayram Veli Efendimizin kerimesi olduğu bilinmektedir. Türbenin hemen karşısındaki “küçük mezarlık” olarak bilinen kabristanda ise azizimizin mübarek soyundan gelen bazı kişilerin kabirleri bulunmaktadır.

Sarı Abdullah Efendi (v. 1661) Bünyâmin-i Ayaşî Hazretleri hakkında “matla’-ı envâr, menba’-ı esrâr, ziyâ-bahş u nûr-pâş” sıfatlarını kullanır. Sarı Abdullah Efendi’nin Semerâtü’l-Fuâd’da naklettiği bir menkıbeye göre Bünyamin Ayâşî Hazretleri, bazı isnâd ile Kütahya kalesine hapsolünmüş idi. Kanuni Sultan Süleyman yedi ay Rodos kalesini kuşatmış fakat alamamıştı. Bünyamin-i Ayaşî’nin ahbaplarından olan ve padişahın çuhadarlık hizmetini gören bir zât kalenin fethinin Bünyamin-i Ayaşî’nin mahpus olması nedeniyle gerçekleşmediğini Sultan Süleyman’a arz eder. Bunun üzerine Bünyamin-i Ayaşî serbest bırakılır. Bünyamin Ayaşî’nin hapisten çıktığı gün Rodos kalesi fethedilmiş ve Sultan Süleyman, bu hadiseden sonra Bünyamin Ayâşî’ye hüsn-i itikâd ve muhabbet üzre olmuştur. (Sarı Abdullah, 1288: 245-246) Yaşının ilerlemiş olması hasebiyle bu hadiseden bir süre sonra vefat eden Bünyamin Ayâşî’nin yerine Pîr Ali-yi Aksarâyî geçmiştir.

Semerâtü’l-Fuâd isimli eserinde “*Pes ol kube-i velayet ve safiyy-i kâbe-i kerâmet, âşık-ı meczûb-ı Rahmani Emir Sikkînü rihlet ettikten sonra kutb-ı âlem-i rûhânî, maden-i hikmeti rabbânî, sâkin-i harîm-i kâbe-i subhânî, bahr-i vefâ, kân-ı ‘atâ Bünyâmîn Ayaşî (kaddesallâhu*

¹⁹ Bayramoğlu, Fuat. *Hacı Bayram-ı Veli Yaşamı-Soyu-Vakfı I- II*, Ankara: TTK Yayınları, 1983.

sırrıhu) merkez-i daire-i irşâd olup tâlibâu târik-i hidâyete şarâb-ı aşk-ı ilahî saky eyledi” dedikten sonra, hazretin Kütahya kalesine hapsedilmesi ve saliverilmesi sonrasında Rodos’un fethi hadisesini anlatmaktadır.²⁰

La’lîzâde Abdülbâkî Efendi Sergüzeşt isimli eserinde yukarıdaki paragrafın devamında şöyle demektedir; “*Ziyâde pîr, gayet müsinn olmakla zamân-ı kutbiyyetleri killet üzere olup, “Güçlü ve yüce Allah’ın huzurunda hak meclisindedirler” me’vasına hırâmân olup, sade-i şerifleri Ayaş’ta medfundur*”.²¹

Sarı Abdullah Efendi Cevheretü’l-Bidâye ve Dürretü’n-Nihâye isimli eserinde şöyle demektedir; “*Emir Sikkini Hazretlerinden sonra ilâhi nurların ve sırların kalbinden zuhur ettiği velâyet şerbanın sâkisi ve hidâyet güneşinin kendisi Mustafa Bünyâmin-i Ayaşî ‘Kuddise Sirruh’ hazretleridir*.”²² Sarı Abdullah Efendi’nin Semerâtü’l-Fuâd isimli eserinin Mustafa Bünyâmin-i Ayaşî (k.s.) hakkındaki bölümün son paragrafı ise şöyledir.²³

“*Kanuni Sultan Süleyman Han, Bünyâmin-i Hazretlerine (k.s.) samimi ve güzel duygular içerisinde bağlandı. O’na muhabbetle sevgi ve hizmette bulundu. Bundan çok zaman geçmedi ki, Bünyâmin-i Hazretleri gayet yaşlı ve pîr-i fâni bir halde iken Cenab-ı Hakkın “Sadakat meclisinde, kudretine nihayet olmayan, bir şahlar şahının yüksek huzurlarında (Kamer Suresi, 55 ayet: Fî mak’adi sidkin ‘indi melikin muktedirin) mübarek ayetlerinin manasına uyararak Rahmet-i Rahmân’a kavuştu. Cesed-i pâki Ayaş’ta medfundur.*” Beyit:

O dahi bu fenâyı terk etdi
Gördü yârını edip azm-i bekâ

Sergüzeşt müellifi Lâlizade Abdülbaki Efendi (1679-1746)

²⁰ Abdürrezzak Tek, Melamet Risaleleri, Emin Yayınları, Bursa, 2007, s. 165

²¹ La’lîzâde Abdülbâkî Efendi Sergüzeşt, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Nu. 1274. s. 130a

²² Sarı Abdullah Efendi, Cevheretü’l-Bidâye ve Dürretü’n-Nihâye

²³ Abdürrezzak Tek, Melamet Risaleleri, 2007, s. 86

dedesi Sarı Abdullah Efendi'nin "Meslek-i Uşşak"ının zeylinde Bünyâmin-i Ayâşî'nin (k.s.) silsilesini şöyle verir:²⁴

[...]

*Ebu Hamid ki şeh-r-i Aksarayın afitabıdır
Hilafet Hacı Bayram sırrına andan müriüvvettir
Onun nuru Emir Sikkîn'de zâhir iken ammâ
Butûn oldu cihan içinde, ol ehl-i melâmettir
Bunun sırrına vâris İbn-i Yâmin-i Ayâşî'dir
Ki ondan Pir Ali Aksarayî ehl-i bîattir
Bunun ferzendi İsmail Mâşûkî Efendidir
Yüzünden Sarbân Ahmed çerağ-ı nur-ı vahdettir*

Müstakîmzâde Süleyman Sa'deddin Efendi (1719-1788) Risâle-i Melamiyye-i Şuttâriyye isimli eserinde Hazretlerden şöyle bahseder.²⁵ "Pes Hacı Bayram Veli (kuddise sırrıhu'l-celîden) fâiz-i rütbe-i galebe-i ekmeliyet ve nâil-i hilafet-i etemmiyyet üzere halife olan şeh-var-ı meydân-ı tevhîd, yeke-tâz-i arsa-ı tefrîd, seyyâh-ı deryâ-yı şer'iat, seyyâh-ı feyza-yı hakikât, merd-i manevî Hazretü's-Şeyh es-seyyid Ömer Bursevi Sikkîni (kuddise sırrıhû) cenaplarıdır. Ahz-i tarikat eyledikleri bâlâda zikir olunup, nice zaman ihyâ-yı kulûb-ı âşikân üzere iken sekiz yüz seksen tarihinde dâr-ı bekâya irtihâl buyurup, kasaba-i Göynükte defn olundular (k.s.). Bunların dahi halife-i etemmi ve vâris-i ekmeli nûr-bahş u ziyâ-bahş-ı Cenâb-ı Bünyâmîn Ayaşî hazretleridir. Nice müddet ihyâ-yı kulûb-ı bendeganda kaim iken dokuz yüz onaltı tarihinde vâsıl-ı ser-menzil-i makâm-ı müheyyemûn oldular (kuddise sırrıhû).

Habeşîzâde Rahîmî Bey Silsilenâme-i Tarîkat-ı Aliyye-i Melâmiyye-i Bayrâmiyye isimli eserindeki kasidesinin bir kısmı şöyledir:²⁶

²⁴ Ömer Gök, Ankara'nın Manevi İnşasında Bir Gönül Eri. Bünyâmin Ayaşî, s. 149; Lâlizâde Abdülbaki. *Sergüzeşt Aşka ve Âşıklara Dair Melâmî Büyüklere*, Haz. Tahir Hafızlıoğlu, İstanbul: Furkan Yayınları, 2001.

²⁵ Müstakîmzâde Süleyman Sa'deddin Efendi, Risâle-i Melamiyye-i Şuttâriyye, İ.Ü. Ktp. Nu. 3357, s. 8b.

²⁶ Habeşîzâde Rahîmî Bey Silsilenâme-i Tarîkat-ı Aliyye-i Melâmiyye-i Bayrâmiyye, Süley-

[...]

*Cenâb-ı Hacı Bayram'ın cemâli kâbesin ûşşâk
Tavâfa sa'y edip derler ziyâret bu ziyarettir*

*Erişti Ömer Sikkînî bu yolda sell-i seyf etti
Hakîkat'idine erdi zehî kadr u saâdettir*

*Serîr-i Mısr-ı câna kıldı Bünyâmîn'i ol câlis
Ona vasıl olanlar cebhe-fersâ-yı itâttir*

Muş'ta defin bulunan Seyyid Muhammed Mustafa Müştak Baba (vefatı 1831) Ayaş'ta Mustafa Bünyâmîn-i Ayaşî Hazretlerini (k.s.) ziyaretlerinde şu kasidesini okur:²⁷

*Tâc ser-i Ayâş dil-i kâm u kândurur
Yâ'ni ki kân-i ma'den-i sâhib-dilân durur*

*Yâ'yi ki yâ-yı yümn ü yenâb'-i feyzdir
İkinci elfi sâni-i elf-i emân durur*

*Şîn'i ki şîn-ı şeh-r-i şifa-ver-i şeh-r-i Rum
Yâ şîn-ı şems-i şa'şaa-i âsmân durur*

*Hor görme kör olur gözün ey bed-nazar hazer
Hâmîsi İbn-i Yâmin Kutb-i cihandurur*

*Ey pâdişah-i şeh-r-i atâ sâkin-i Ayaş
Müştak geldi dergâhına mihmandurur*

*Deryûzeni feyz-i amîm etse tân midür
Lutfun cemî-i âleme çün raygândurur*

maniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Bölümü Nu. 2786.
²⁷ Gündoğdu, Mehmed Kemal. Müştak Baba: Divan, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1997.

Mustafa Bünyâmin-i Ayaşî'den manevi emaneti devralan Pir Ali Aksarayî'nin (k.s.) müntesiplerinden Abdurrahman El-Askerî Mir'âtü'l-İşk isimli eserinde şöyle demektedir; “*Memâlik-i mahmiye-i Rûm'da Sultân Hacı Bayram El –Engüri hazretleri celilü'l-kadr sultandır. Be'yne'n-nâs Hacı Bayram dimekle şöhret bulmuşlardır. Tarikleri ışkî tarikdür. Zamanlarında be-gayet şöhret bulup makbul-ı 'avâm ü havass olmuşlardır. Hicret-i nebeviyyenin sekiz yüzi içinde gelmişlerdür. Pes Sultan Pir Ali'nin piri Sultan İbn-i Yamin el-Ayaşîdür. Ayaş Engüri nam kurbında bir kasabadur. Mevlüdleri ol kasabadur. Mezarları dahi onda vaki olupdur. Âl-i Resuldür. Bûdela meşrep sultanmış. Be-gayet pinhan yürürlermiş. Seyyahan-ı Acem uslubi üzerine bir kîçe delülp başlarına sarurlar imiş. Zaman-ı irşadlarında şemle dahi sarmışlar. Sanatları sof tarağı imiş.*²⁸ *Ve Sultan İbn-i Yâminin piri Sultan Amir Dede hazretleridir ki be'yne'n-nâs Bıçakçı Emir Dede dimekle meşhurdur. Mevlüdleri Göynük nam kasabadır. Ravza-i şerifleri dahi anda vaki olupdur. Bu sultan dahi be-gayet pinhan imişler. Zuhur-ı hafay-ı aktab iradet-i Hakka mufavvazdur.*”

Aynı eserdeki bir kasidede bu yolun şeriata bağlı olduğunu belirtir.²⁹ Kasidede “Şeri'at üzre sâlik oldu aktâb” ifadesindeki aktâb kelimesiyle kastedilenin Mustafa Bünyâmin-i Ayaşî ve yolun diğer büyükleri olduğu anlaşılmaktadır.

[...]

*Salât u savm dâyim eyler ol cân
Ki takvâyıla memduh oldu irfân*

*Şeriâtden udul iderse ol can
Muhakkakdur irüpdür kahr-ı Sübhân*

*Umurında olur gayet perîşân
Ne dünya vü ne ukbâ vü ne a'yân*

²⁸ yün tarakçısı

²⁹ Abdurrahman El-Askerî'nin Mir'atül-İşkî, İsmail Erünsal, Türk Tarih Kurumu, 2003, s.201.

*Şeriat üzre sâlik oldı aktâb
Rıza-yı Hak şeriat didi aktâb*

*Şeriatle müzeyyen oldılar hep
Şeriatdür tarikatdür müretteb*

Es-Seyyid Mustafa Bünyâmin-i Ayaşî Hazretlerinin vefatından sonra emanet-i sübhâniye Pîr Ali Aksarayî'ye (k.s) (v.1527) intikal eder. Onun oğlu İsmail Maşukî'nin ismini Bünyâmin-i Ayaşî (k.s.) vermiştir. Babası Çelebi şeyhin Bünyâmin-i Ayaşî tarafından İsmail tevsiim edilmiş olmasından dolayı şehit olacağını tasrih eder, fakat '*biz hayatımızda gözetiriz. Arslan eniğin yedirmez*' dermiş. Nitekim babasının vefatından iki yıl sonra 1529'da şehid olmuştur.

Kütahya'da metfun bulunan Sunullah Gaybî (k.s) Kaside-i Maziye'sindeki mensubu olduğu mübarek silsileyi şöyle anlatır:³⁰

*Füyuzât-ı ilâhî bana, ceddîm Şah Ali'dendir,
O dahi Sarban Ahmed'den almıştır yed-i tûlâ.*

*O dahi sırrı Oğlan Şeyh'den almıştır; bi-iznillah,
Ki, Sultan Pir Ali'nin oğludur, bî-misl ü bî-hemtâ.³¹*

*Babası Pir Ali'den sonra kutb-ı âlem olmuştur;
Zamamnda tuluu olmuş idi afitâb-âsâ.*

*O dahi Pir âli Aksarayî'den alubdue el,
Cihana kible oldu, misâl-i kâbe-i ulyâ.*

*O daki İbnü'yamin'den eriştî zât-ı Rahman'a,
Şeb-i vuslatta vahdet etti" Sübhannellize esra".³²*

³⁰ Sunullah Gaybi, Biatname

³¹ Eşsiz ve benzersiz

³² Miraç Ayeti 17/1: "Allah kulunu geceleyin yürüttü".

*O dahi sırrı Sikkinî'den almıştı,
O dahi Hacı Bayram'dan alıpdır sırrı amenna.*

*Bu tertib üzre sır sâri durur âlemde, âdemde,
Bu sırrın sırrını İbrahim'e sırreyledi imâ.*

*Allahu teâlâya hamd, sevgili Mustafa'ya, Aliyyü'l Murtezâ'ya ve
Sair evliyâü'l asfiyaya salât olsun.*

*Geldi altın silsileyle feyz-i Hak birden bire
Vech-i İbrahim'den oldu Gaybî,'ye Hak ru-numâ.*

Ayaşlı Şair Hamdullah Hamdi Efendi (1854-1917) Ayaş kasidesinde bu mübarek beldenin manevi sahibini şöyle anmaktadır;

[...]

*Hâliku'l-eşyâ bu şehre hoş tecellî eylemiş
Şâh-ı kutbu'l-ârifandır evliyâsı Ayaş'ın*

Arif Nihat Asya'nın³³ şiiri şöyledir;
*Ta'kibine ömrünce güven haminin
Olmaz deme, müstecab olur âminin
Vadiyi geçerken eğilip kabrine yüz
Sürdünse eğer Ayaşlı Hazreti Bünyâminin*

Es-Seyyid Mustafa Bünyâmin-i Ayaşî'nin (k.s.) evlatları

• Yukarıda görüldüğü üzere Ankara, Ayaş, Beypazarı, Göynük bölgesinde Hacı Bayram-ı Veli ve manevi evlatları devletin 1402-1413 yıllarında yaşadığı fetret döneminden sonra toparlanıp İstanbul başta olmak üzere önemli fetihlerin gerçekleşmesinde manevi destek vermiştir. Bu dönemde tahta bulunan Osmanlı Padişahlarının isimleri ve dönemleri şöyledir;

³³ Doğumu 1904 İstanbul, vefatı 1975 Ankara

- I. Murad (1359 – 1389)
- Yıldırım Bayezid (1389 – 1402)
- I. Mehmed (1413 – 1421)
- II. Murad (1421 – 1451)
- Fatih Sultan Mehmed (1451 – 1481)
- II. Bayezid (1481 – 1512)
- Yavuz Sultan Selim (1512 – 1520)
- Kanunî Sultan Süleyman (1520 – 1566)

Bu manada Es-Seyyid Mustafa Bünyâmin-i Ayaşî'nin (k.s) soyundan da önemli âlimler ve devlet adamları yetişmiş ve devlete hizmet etmiş olup bilinenlerin isimleri şöyledir;

Es-Seyyid Hacı Cafer Efendi (1574-1644) (Hazreti Bünyâmin-i Veli'nin oğlu)

Es-Seyyid Salih Efendi (1622-1693) (Hacı Cafer Efendi'nin oğlu)

Ayaş Müftüsü Es-Seyyid Hasan Efendi (1681- ?) (Salih Efendi'nin oğlu)

Mehmed Esad Muhlis Paşa (1780-1852) (Ayaş Müftüsü Es-Seyyid Hasan Efendi'nin oğlu)

Es-Seyyid Hacı Mes'ud Ağa (1782-1843) (Ayaş Müftüsü Es-Seyyid Hasan Efendi'nin oğlu)

Nusret bey (1834-1855) (Es'ad Muhlis Paşa'nın oğlu, Sadullah Rami Paşa'nın kardeşi)

Sadullah Rami Paşa (1838- 18 Ocak 1891) (Es'ad Muhlis Paşa'nın oğlu, Nusret Bey'in kardeşi)

Esad Muhlis Paşa'nın oğlu Yusuf Sıddık Bey, onun oğlu Said Bey, Said Beyin oğlu Asaf Bey

Es-Seyyid Mehmet Mes'ud Ağanın kızı ve Mehmet Vecihi Paşa'nın eşi Şerife Müslime Hanım (1794-1864)

Necibe Hanım (Mehmet Vecihi Paşa'nın kızı, Sadullah Rami Paşa'nın hanımı, Nusret Sadullah Ayaşlı, Nazlı hanım, Ragıp Bey ve Asaf Beyin annesi)

Nusret Ayaşlı (1869-1944) (Sadullah Rami Paşa ve Necibe

Hanım'ın oğlu, Prenses Rukiye ve Hatice Münevver Ayaşlı'nın beyi)

Prenses Rukiye (Mısırlı Mehmet Ali Paşa'nın torunu, Mısır Hidivi Abbas Hilmi Paşa'nın kızı, Nusret Ayaşlı'nun ilk hanımı, Halim Sadullah Ayaşlı, Emine Tevfika Ayaşlı, Halime Nusret Ayaşlı'nun annesi)

Muallim Şakir Efendi (1872-1917)

Emine Tevfika Ayaşlı (1911-29 Temmuz 1962)

Hatice Münevver Ayaşlı (1906 - 20 Ağustos 1999) (Nusret Sadullah Ayaşlı'nın hanımı)

Mehmed Es'ad Muhlis Paşa (1780-1851)

Mehmed Es'ad Muhlis Paşa Ayaş'ta 1780 yılında doğmuştur. Büyük veli, Kutbul aktab, Seyyid Mustafa Bünyâmin-î Ayaşî'nin (k.s.) soyundan, Ayaş Müftüsü Hasan Efendinin oğludur. Öğrenimini tamamladıktan sonra Ayaş Voyvodası ve daha sonra silahşörü olmuş, 1806 yılında ise Dergâh-ı Alî Kapucubaşısı yapılmış, küçük mirahorluk ve Dırâma'da görev verilmiştir. 1824 yılında Edirne'de Çermen Mutasarrıflığına tayin edilmiştir. Beş yıl burada görev yaptıktan sonra Harb Veziri olmak istememesi üzerine bir müddet Bursa'da ikamet ettikten sonra 1829'da Konya'yı merkezli olmak üzere Adana'nın ilhakıyla Karaman Eyaleti Valiliğine tayin edilmiştir.

1830 yılında, yedi yıl süren Erzurum Eyalet Valiliği görevi başlamıştır. İstiladan yeni kurtulan Erzurum'un imarı için çalışmıştır. Erzurum'daki Es'ad Paşa Camiinin bânisidir. 1836'da Muş ve Van vilayeti görev alanına dâhil olmuş, Mânsure Müşirliği unvanı verilmiştir. 1837'de bir müddet Gelibolu'da ikamet ettikten sonra 1837'de Dâr-ı Şûrâ-yı Bâbiâli azalığına tayin olmuştur. 1839'da Gelibolu Sancağının ilhak edilmesi üzerine Bahr-i Sefîd Muhafızlığına getirilmiştir. Es'ad Muhlis Paşa daha sonra sırasıyla, Haleb, Sayda (7 Eylül 1842), (*ikinci defa*) Erzurum, Sivas, Musul, Diyarbakır (1848-1850) valiliklerinde bulunmuştur.

Mehmet Es'ad Muhlis Paşa soyunun yüce özelliklerini taşıyan

milletine, dinine bağlı bir devlet adamıdır. Farsçayı çok iyi bilen Paşa, divan edebiyatına ve tasavvufa hâkimdir. Hattatlığı başlı başına bir değerdir. Erzurum Es 'ad Paşa Camii'nin banisi olan Paşa'nın kardeşleri Seyyid İsmail Paşa ve Sürre-i Hümayun Emiri, Kastamonu Mütesellimi Mes'ud Mehmet Ağa, oğulları Mehmet Nusret Bey ve Sadullah Rami Paşa bu soydan gelen diğer önemli devlet adamları ve sanatkâr kişilerdir.

Abdurrahman Paşa'nın kızı Afife Hanımla evli olan Mehmet Es'ad Muhlis Paşa'nın beşi kız, beşi erkek olan on çocuğu ikinci eşindedir. Kızlarının adı Ayşe, Saide, Seniha, Feride ve Zeynep'tir. Mehmet Nusret Bey ve Sadullah Rami Paşa'nın kardeşleri Yusuf Sıddık Bey, Mehmed Said Bey, Mehmet Rağıp Beydir. Büyük kızı Ayşe Hanım Yozgatlı Vecihi Paşa'nın oğlu Kenan Paşa ile evlenmiştir. Mehmed Said beyin eşi Besime Hanımdır.

Es'ad Muhlis Paşa'nın 1852 yılında Takvimhâne-i Âmire'de bastırılan Divançesi, Kütahya Belediyesi Mustafa Yeşil Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.

Diyarbakır'da görev yaparken zatülcenp hastalığına yakalanarak 1851 yılında Rebiyülevvel ayının 21. Perşembe günü vefat etmiştir. Kabri, Diyarbakır Murtaza Paşa Camii bitişiğindeki türbede bulunmaktadır.

*Kıt'a Der- Na't-ı Nebî Aleyhi's-selâm
Ey Rasûl-i müctebâ mahbûb u memdûh-ı Hudâ
Nice etsin na't-i pâkiñ ben gibi abd-i zelîl
Şânın levlâk eder eflâke icmâlen beyân
Medh u vasfın âleme tafsîl eder nazm-ı Celîl
Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün
Paşa'nın eseri olup dedesinin türbesine asılan kasidesi şöyledir;³⁴
Nesl-i pâk-i mefhar-i kevneynden İbnü Yemîn
Mustafâ'dır nâmu Bünyâmîn-i Ayaşî şöhreti*

*Ol semiy-yi fahr-i âlem olduğundan dâimâ
Sünnet-i Peygamberî idi sülûk u sîreti*

³⁴ Divançe-i Es'ad Paşa, 1992, s.66-67

*Hacı Bayram-ı Velî kim ser-firâz-ı evliyâ
İttifâkıdır zamanında anın kutbiyeti*

*Himmet-i vâlâsın ol kutbun alıp irşâd ile
Mesned-i fermûde-i “Lâ-havfe” vardı rütbeti*

*Öyle rütbet kim Hacı Bayram’dan sonra anın
O şeh-i kutbiyyetin iksâ olundu hil’ati*

*Nûr-ı mihr-i Ahmedî’den lem’a-yâb-ı feyz olub
Evliyâ burcunda bedr oldu onun mâhiyyeti*

*Mâsivâdan dûr edip meyl-i derûn-ı pâkini
Gûşe-i vahdette buldu lezzet-i kurbiyyeti*

*Ya’ni mâh-ı zîr ebr-âsâ nihân-ı nâs olup
Etmedi dünyaya aslâ arz-ı rû-yı rağbeti*

*Âzim-i dergâh-ı bâkî olucak izzet ile
Meymenet-bahş oldu bu câ içre yümn-i türbeti*

*Es’adâ ahsen-i edeble kıl ziyâretle duâ
Evliyânın dâimîdir feyz-ı rûhâniyyeti*

*Afv u mağfûr eyleye züvvârım Rabb-ı Gafûr
Enbiyâ vü evliyâ vü etkıyâsı hürmeti
Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilûn*

Es-Seyyid Hacı Mes’ud Ağa

Ayaş Müftüsü Hasan Efendi’nin oğlu, Esad Muhlis Paşa’nın kardeşi olan Hacı Mes’ud Ağa Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa’nın Osmanlı Devletinin zor durumda bırakmak için Anadolu’da çı-

kardığı isyanlardan olan Kastamonu'daki Tahmiscioğlu isyanını bastırmıştır. Vefat tarihi 1843'dür. Surre-i hümayun emiri olarak her yıl hac döneminde Mekke ve Medine'ye hediyeler götürmekle görevlendirilmiştir.

Şerife Müslime Hanım (1794-1864)

Es-Seyyid Mes'ud Ağa'nın İstanbul Üsküdar'da yaşayan kızı Şerife Müslime Hanım 1853 yılında bir vakıf kurup, çarşıda bulunan hamam il bitişiindeki bahçenin vakfetmiştir. Vakıf senesinde buraların gelirinin cami, atasının türbesi, kütüphane, tekke ve medresenin onarımı ve buralarda çalışacakların ücretleriyle sarf malzemesi alımına harcanmasını istemiştir. Medrese ve tekkenin bulunduğu alanda günümüzde Bünyamin Veli İlkokulu bulunmaktadır. Hamam ve bahçe ise Ayaş Belediyesi tarafından işletilmekte olup, bir dönem müze olarak da kullanılmıştır.

İsmail Sadık Kemal Paşa'nın annesi hakkında Kemâl Name-i Düğümlü Baba isimli eserinde yer verdiği Terceme-i Hali şöyledir;³⁵

Validem Hacc Müslime Hamm –rahmetu'llahi 'aleyha- biñ iki yüz seksen bir senesi hacc-ı şerifi îfa ve zilhiccenin on yedinci Penc-şenbe günü Mekke-i Mükerrreme'de şu'ur-ı intibahına kat'â hâlel gelmiyerek ve evkat-ı sa'ireden ziyade evrad u ezkar ilen tevessül eyleyerek irtihal-ı dar-ı bekâ eylemiş. Ve mader-i Cenab-ı Risalet-penahî Hazret-i Âmine –radiya'llahu te'ala 'anha- efendimizin türbe-i 'aliyyeleriniñ ittisalinde ve Hazret-i Hadîcetü'l-Kübra –radiya'llahu te'ala 'anha- efendimizin türbe-i 'ulyalarınñ bab-ı şeref-me'abınñ karşusunda Cum'a gicesi defn olunmuşdır. Mumaileyhamñ nesli Kutbu'l-Aktâb Hazret-i Mustafa Bünyamin Ayaşî –kuddise sırruhu'l-'ali efendimize muttasıl olup biñ iki yüz otuz tarihinde Ayaş kazasında esbak Surre-i Hümayun Emîni Hacı Mes'ud Ağa merhumınñ sulbünden kadem-nihade-i 'alem-i vücud olmuş. Ve otuz altı tarihinde pederim el-Hacc Mehmed Salih Vecihi Paşa merhuma tezevvüç olunup iki yüz kırk tarihinde Edirne'de

³⁵ Nazım Taşan, Kemâl-Nâme-İ Düğümlü Baba Cild-i Evvel (İnceleme-Metin), Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, 2017, s.365,366.

*bu ‘abd-i ‘acizi ve muahharan merhum müşarun ileyhiñ defin oldı-
ğı Hazret-i İbn-i ‘Abbas -radiye ‘anhüma Rabbü’n-nas efendimizin
türbe-i ‘aliyyeleri ittisalinde medfun el-Hacc Muhammed Salih Bey
merhumu ve çend nefer-i birader ü hemşirelerimi toğırmış ve merhum-ı
müşarun ileyhiñ meşihat-ı Haremeyn-i Muhteremeyn ü Hicaz u Habeş
eyaletleri valiliğine me’mur olarak Mekke-i Mükerrreme’ye vürudında
me’an gelüp ber-minval-i muharrer evrad u eskâr ile iştiâlde oldığı hal-
de ‘azm-i gülzar-ı bihişt eylemiştir. Eda-yı hacc-ı şerifi müte’akiben
vefatı ve öyle mekan-ı me’alî-şanda defin olındığı dahi hüsn-i hal ü
me’abına şahideyn-i ‘adileyn olarak ve Ayaş’da müşarun ileyh Hazret-i
Bünyamîn -kuddise sırruhu’l-Mu’in- efendimizin türbe-i ‘aliyyelerine
ve ittisalinde bulunan cami’-i şerif ü tekye vü medrese ve sa’ir türbe-i şeri-
fede bazı vakıfları dahi bulunmuş olup ve validem olduğu cihetle sitayişini
hame vü lisan-ı ‘acizanemle beyan u tafsîl kañı bulunmamış olduğundan
bunlar berahîn-i vafiyye idüğinden bi’l-iktifa işbu kitabı mutalâ’a iden
zevatñ muma ileyhayı dahi kıra’at-i Fatiha ile şadan buyurmaları reca
olınur. Li’llahi’l-fatihati me’a’s-salevat. El-fakir Kemal.*

Şerife Müslime Hanımın İsmâil Sadık Kemal Paşa’dan başka Muhammed Salih, Rıza ve Aziz Bey isminde üç oğlu ile kızları olduğu bilinmektedir.

Mehmed Vecihi Paşa Zade Es-Seyyid İsmail Sadık Kemal Paşa (1824-1892)

Sultanımız Bünyâmin-i Ayaşî Efendimizin mübarek mukaddes so-
yundan Ayaş Müftüsü Hasan Efendinin oğulları Mes’ud Ağa ve Esat
Muhlis Paşa’dır. Hacı Mes’ud Ağa’nın kızı Şerife Müslime Hanım
(1794-1864) ile Yozgatlı Mehmet Salih Vecihi Paşa’nın (1797-1867)
evliliğinden İsmail Sadık Kemal Paşa dünyaya gelmiştir. Mehmet
Salih Vecihi Paşa’nın Es’ad Muhlis Paşa ile Edirne Valisiyken tanış-
tığı anlaşılmaktadır.³⁶ Müslime Hanım Mekke’de vefat etmiş olup,

³⁶ Nazım Taşan, Kemâl-Nâme-i Düğümlü Baba Cild-i Evvel, Yüksek Lisans Tezi, s. 203.
Mezkur vâkıf-ı ‘aciziniñ rub’-ı diğzerinin keyfiyyeti ve peder ü valide-i ‘acizinin terceme-i hal-
leri

Muttasıl nesli anıñ Hazret-i Bünyamîn’e
Kutb-ı aktâb idi ‘asrında o merd-i dâñâ
Pederim geldi Sitanbul’a gidüaklama

kabri Hazreti Amire (r.a.) yanında, Hazreti Hatice Annemizin karşısındadır³⁷. Müslime Hanımın kızı Necibe³⁸ Hanım ise Es'ad Muhlis Paşa'nın oğlu Sadullah Rami Paşa ile evlenmiştir.

İsmail Sadık Kemal Paşa İstanbul'da bulunan Evliyaullah'tan Dügümlü Baba'nın müntesibi olup kendi eserleri yanısıra binden fazla kitabı Dügümlü Baba Tekkesine vakfetmiştir. Bu kitaplar daha sonra Süleymaniye Kütüphanesine taşınmıştır. İsmail Sadık Kemal Paşa'nın yirmibeş cilt civarında olan eserleri tez çalışmasına konu olmuştur.³⁹

*Kibâr-ı evliyadan idi Bünyâmin mihr-âsâ
Ayaşî idi ismi Mustafâ sâdâtdan hakka*

*Denir İbn-i Yemin âlî-şemildir teveccüh kıl
Zahîrimdir kerâmet tahtı üzre şâh-ı feyz-ârâ*

*Halife eyledi anı Ömer Sikkîni kim o da
Cenâb-ı Hâcî Bayrâmın hâlifesi olur ammâ*

*Ömer Sikkîni de ittikte azm-i gülşen-i cennet
O kutbü merkez-i irşâd etti Rabb-i bî-hemtâ*

*Zuhûr-i cilve-i Hak irtika-yi kadri mücibdir
Ann hakkında da oldu vukui işte bu gûnâ*

Soñra da Edrine'ye gitmiş-idi bu gûnâ

Hâzini olmuş-ıdı Edrine valisi olup

Hacı Me'sud Ağa'nın dâderi Es'ad Paşa

³⁷ Kamil Şahin, Ayaşlı El-Hac Şerife Müslime Hatun, Ayaş ve Bünyâmin *Ayaşî* Sempozyumu, 1993

³⁸ Kelime manası: soyu soppu temiz kimse, cömert, asilzade

³⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=Zswymz8iNlM>

Fatih Samet Okumuş, İsmâil Sâdık Kemâl Vecihî Paşazâde (Ö.1310/1893)'nin İhlâs Süresi Tefsiri Ve Üzerine Yapılan Şerh: Tahkik-İnceleme, 2019

Bekir Belenkuyu, Vecihîzâde İsmâ'îl Sâdık Kemâl (Ö. 1892) ve Rûh-İ Kemâl'de Yer Alan Manzum Esmâ-i Nebî Metni, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 5, Sayı: 49, Temmuz 2017, s. 389-417

Fatih Işıl, Edebiyatımızda Hadis-i Şerifler Ve Âsâr-İ Kemâl'deki Bin Ehâdis Şerhi (İnceleme - Transkripsiyonlu Metin), Yüksek Lisans Tezi, Adana 2015.

Nazım Taşan, Kemâl-Nâme-İ Dügümlü Baba Cild-i Evvel (İnceleme-Metin), Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, 2017.

Yaşın Karakuş, Âsâr-İ Kemâl'deki Şerh-İ Esmâ'-İ Hüsnâ, Esmâ'-İ Nebî Ve Na't-ı Enbiyâ (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin), Yüksek Lisans Tezi, Adana, 2015.

*Kütahya kal'esinde ba'zı isnâd ile haps oldu
Sehab örtmekle mihrin kadrine gelmez hâlel kat'â*

*Rodosu ferh için Sultan Süleyman Hân Edip ikdâm
Yedi ay hasr fethin müyesser etmedi Mevlâ*

*Dedi bir zât ana bunca zamandır kim Kütahya'da
Tarîk-i Hâcî Bayramdan fülân mahbûsdur hâlâ*

*Hudâ hüzn-i derûnun bizlere te'sir ettirdi
Halâs olsa eder teysir bu usrü Rabb-i bi- hemtâ*

*O şâh'i pür-mağâzi gûş edip emretti utlâkım
Rodos feth oldu utlâkı hemen olduğu gün icrâ*

*Süleyman Hân-ı zîşân oldu gerçi hubb ü dâd üzre
Kesirü's-simm idi oldu Ayaş'ta âzim-i ukbâ*

*Tulûu Başayaş'tandır o da bir şîd-i pür-irşâd
Semâ-yi kalb-i erbab-ı kulûba vasfi nûr-efza*

*Nâzir olur mu âyâ şîd-i tâbânım dedi eflâk
Görünce şu-le-pâş Ayaş'ta feyz-i tal'atin hakka*

*Dokuzyüzle yigirmi tarihindedir fevti
Füyuzât-ı Hudâ'ya oldu kabri kân-ı kâm-ârâ*

*Durup ekser zamanda anda hüsn-ü zann olan zatlar
O mihrin nûr-ı feyzin iktibâs etmekte mâh-âsâ
Görüp nesli olanlar da nice imdâd-ı rûhânî
Bekâm etmektedir züvvârım da Rabb-ı bi hemtâ*

*Bu abdi-i Acizi dünyaya neslinden getürdü Hak
Dü-âlemde ede tevlid-i feyziyle dahi ihyâ*

*Şeyh-i Kevneyne cümle âl ü sahb ü ümmet üzre
Salât-i bi-aded olsun kemâ yerdâ bihi'l-Mevla*

*Kemâlin kalbini âzâde-i ahzân edip Yazdan
Vere hüsn-i reşâdi feth ile şâdi-i lâ yuhsâ*

Paşa'nın 1862 yılında yazıp Bünyâmin Veli Camii Şerifine vakfettiği, ancak 1995'li yıllarda diğer levhalarla çalışan eserinde şöyle denilir;

*Bundadır lihye-i ulyâ-yı Rasûl-i dû serâ
Bâ tahiyyat ü salevât eyle ziyâretle du'a*

*Nâr-ı isr eylememiş tecrübe etmiş bir kes
Sonra ol şahsı bu sû-i hareket etti fenâ*

*İki âlemde de züvvârım ihyâ eyler
Ana nisbetle sudan âb-ı hayât-ı dünyâ*

*Türbe-i Hazreti Bünyâmin Ayaşî'ye
Oldu ra'nâ eser-i pâk-i Vecihi Paşa*

*Ömr ü ikbal ü füyüzât ile me'cûr olsun
İde züvvâr ü Kemâ'i dahi dilşâd Huda*

Rami Sadullah Paşa (1838 -1891)

Tanzimat devri devlet adamı, hattat ve şairlerinden olan Sadullah Rami Paşa 1838'de Erzurum'da doğmuştur. Özel hocalardan Arapça, Farsça, Fıkıh, Akaid, Tabiiyye, Kimyâ ve Fransızca dersleri almıştır. 1853'te ilk memuriyetine başlayarak, mâliye Vâridat Kaleminde vazifelendirilmiştir. Üç yıl sonra Bâbîâli Tercüme Odasına geçer. Daha sonra Mesahib Kalemine (1866), Şûrâ-yı Devlet Maârif Dâiresi Başmuavinliğine (1868) ve ardından da Başkitâbetine (1870) geldi. Dîvân-ı Hümayun Tercümanlığına (1871), Dîvân-ı

Hümâyun Amedliğine ve Defter-i Hâkânî Nezâretine (1874), Temyiz Mahkemesi Reisliğine (1876), Ticâret Nezâretine ve Sultan Murâd'ın tahta geçmesiyle de Mâbeyn Başkâtipliğine (1876) tâyin edilmiştir.

Sultan İkinci Abdülhamid Han tarafından Bulgaristan Meselesini yerinde incelemek üzere Filibe'ye gönderilen komisyona başkanlık yaptıktan sonra Berlin'e elçi olarak gönderilmiştir. Ayasofya Antlaşması ile Berlin Kongresine ikinci murahhas olarak katılmıştır Berlin'de 1881 yılında vezirlik rütbesi verilerek 1883'te Viyana Büyükelçiliğine tayin edilmiştir. 1891'de Viyana'da vefat etmiştir. Cenâzesi İstanbul'a getirilerek Sultan Mahmud Han'ın türbesinin bahçesine gömülmüştür.

Sadullah Paşa, devlet adamlığı yanında edebiyatla da uğraşmıştır. Fakat yazdıklarının pek çoğu ele geçmemiştir On dokuzuncu Asır manzumesinde batının ilerlediği müspet ilimlere, Türklerin de ayak uydurması gerektiğini savunmaktadır. Sadullah Paşanın batı dillerinden yaptığı tercümelerin en meşhuru Göl adlı eseridir. Berlin Mektupları, Charlottenbourg Sarayı, Paris Ekspozisyonu, Cevdet Paşaya Mektup, bilinen eserleridir. Berlin Mektupları, Tanzimat devri seyahat edebiyatının ilk örnekleridir. Kabri Sultan II: Mahmud türbesi haziresindedir.⁴⁰

Muallim Şakir Efendi (1872-1917)

Ankara'nın Ayaş ilçesinin Derviş İmam Mahallesinde 1872'de doğmuştur. Babası Nazif Ağa, kendi malı mülkü ile geçinen ümmi bir zattır. Esat Muhlis Paşa'ya mensup annesini çok küçük yaşta kaybedince teyzesi ve büyükannesi himayesinde yetişen Şakir Efendi ilk tahsilini, 1900 tarihli Maarif Salnamesine göre yedi medrese,

⁴⁰ Kabir taşındaki yazıların meali: Sonu olmayan yaratıcı "O"dur. Olgunluk, iman, ihsan, ilim, marifet sahibi tanınmış bilginlerden Bünyâmîn-i Ayaşî hazretlerinin (onun yüce sırrı ve hakikati muazzez ve müşerref olsun) temiz soyundan eski Kürdistan Valisi rahmetli Es'ad Paşa'nın meziyetli, faziletli oğlu olup Viyana Büyükelçisi iken ebediyet âlemine geç eden, yüce Saltanat makamı ve Devlet-i Aliyye'nin itibarlı vezir ve vekillerinden (rahmet ve af ona olsun) Es-Seyyid Sadullah Paşa'nın ruhu için Fatiha. 1891 İstanbul Sultan II. Mahmud Haziresi I. ada

iki iptida, bir rüştiye mektebi bulunan Ayaş'ta tamamladı. Kur'an'ı hıfzetti. 13-14 yaşlarında Arapça ve Farsça öğrendi. 15-16 yaşlarında iken yazmaktan şiir söylemeye yöneldi. İstanbul'da on yedi yaşındayken bir sene kadar Medreseye devam etti. 18 yaşında 1889'da imtihansız olarak Darülmuallimine kabul olundu. Bu mektebin İptidai, Rüşdi ve Ali Edebiyat kısımlarını bitirdi. Altı yıl yaşadığı İstanbul'da şiire meyli gelişti. İsmâil Safâ, Besim, Münir, Süruş, Nûreddin Avni, Mehmed Şevki, Fâik Esad İsmâil Hakkı, Halid Ziya Uşaklıgil, Ahmed Râsim, Rızâ Tevfik, Ahmed Midhat Efendi, Şeyh Vasfî, Zîver, Hüseyin Dâniş, Nureddin Avni, Tevfik Lâmih, Nûreddin Râmih, Mazhar, Müstecâbîzâde, Menemenlizâde Mehmed Tâhir, Hüseyin Suad, Halil Edib, Tevfik Fikret, Hüseyin Sîret, Ahmed Kemal, Zaimzâde Hasan Fehmi, İsmâil Safâ, C(im) Niyâzi, Rauf Zâtî, Hâlid Safâ, Necib Âsım, Cemil Zeki, Ahmed Râsim, Ali Seydi Bey, Ali Suad Besim, Abdullah Cevdet, Mehmed Âkif, H. Nâzım, Nûreddin Ferruh ve Safvet'in şiirlerinin ve yazılarının, tartışmalarının yayınlandığı devrin önemli edebiyat dergisi Mekteb'te şiirleri yayınlandı.⁴¹ Yirmi dört yaşındayken 1895'de ilk memuriyeti olan Konya İdadisi Müdür Muavin-i Sanisi görevine ve sonra Konya Sille Rüştiyesine tayin olundu. Konya Redif Alayı Emimi Miralay Hayri Bey'in kızı Zehra Hanımla evlendi. Konya'da toplam altı yıl görev yaptı. 1901'e kadar burada Edebiyat, Tarih, Coğrafya dersleri verdi. 1901 senesinde Tokat Zile İdadisine tayin olundu.

Muallim Şakir Efendi 1902 veya 1903 yılında Tokat'tan Konya'ya geri döndü. Otuzüç yaşındayken 1904 yılında malulen emekli oldu. 18 Haziran 1917 günü, 45 yaşındayken Konya'da Hazreti Mevlana türbesinin niyaz penceresi önünde vefat etti. Kabri Şemsi Tebriz-î Hazretlerinin haziresindedir.⁴² İbrahim Bey isimli bir dostu kabir yeri hakkında şöyle bilgi veriyor: "*Bir gün tam Şems Mezarlığı önünde bir tesadüf eseri Hocamız Şakir beyle karşılaştık. O vakit Mezarlık duvarları harap ve engindi. Şimdi hâlâ ayak-*

⁴¹ Karabet Efendiye ait onla Mekteb Dergisi 1891-1898 yıllarında 211 sayı yayınlanmıştır.

⁴² Mustafa Hilmi Çolakoğlu, Geçmişten Geleceğe Taşınan Miras, Muallim Şakir Efendi, Ankara Üniversitesi Ayaş Meslek Yüksek Okulu Sempozyumu, 7 Mayıs 2018, sayfa 11.

ta duran kümbetin hizasında durarak; İbrahim, burada iki kutup (Mevlana Hazretleri ve Şemsi Tebrizî Hazretleri) birleşti. Burası içtima-i nireyn'dir, biliyor musun?" diyerek beraber yürüdük. Yolda, bunun Şemsi Tebrizî ile Mevlâna'nın mülâkat yeri olduğunu izah ederek, «Konyalılar bilir, fakat bilmezler. Eğer ben Konya'da ölürsem buraya yatacağım. Çünkû burada Melekût âlemine açık bir hava var» dedi.

Hazreti Mevlânâ (k.s.) torunlarından Prof. Dr. Ferudun Nafiz Uzluk tarafından Mehmet Nuri Gençosman'a (1897-1976) armağan edilen 27x21 ölçüsünde ve 326 sayfa, nesih kırmacı, nesih, sülüs ve ta'lik gibi çeşitli yazı örnekleriyle temiz ve okunaklı bir şekilde yazılmış, kenarlarına haşiyeler eklenmiş Şemsi Tebrizî'nin Makalât isimli eserinin Mevlevî arif meşahirinden Ayaşlı Şakir Ffendi tarafından Dergâh kütüphanesindeki iki nüsha ile karşılaştırılarak orijinal bir metinden kopya edildiğini belirtmektedir. Hürriyet yayınları tarafından 1975 yılında yayınlanan Makalât'ın tercümesinde bu istinsahın esas aldığını söylemektedir.⁴³ Çok iyi Arapça, Hazreti Şems-i Tebriz-î'nin Farsça yazılan eserini tashih edecek kadar Farsça, La Dame Aux Camelias (Alexandra Dumas: Kamelyalı Kadın) Türkçeye çevirecek kadar Fransızca diline hâkimdir. Kanuni Sultan Süleyman döneminde yaşayan Muslihiddin Mustafa bin Şemseddin Karahisari'nin Ahteri Kebir adındaki Arapça-Osmanlıca lügatini bir haftada tamamını ezberleyecek kadar da zekidir. Herkesin kaldıramayacağı içerikte tasavvufî şiirleri vardır. Bazı şiir ve resimlerini bunun için toprağa gömer. Niçin böyle yaptığını soranlara, "*Allah da böyle yapmıyor mu, yetiştirip toprağa gömmüyor mu*" der. Muallim Şakir Efendi Konya dini ve tasavvufi hayatının önde gelen zatlarından Sivaslı Ali Kemali Bey, Kambur Tefvik Bey, Mevlevî Filibeli Sıdkı Dede, Yağlıtaş Medresesi Müderrisi Çumralı Hacı Hüseyin Efendi, Süleymaniye Medresesi Müderrisi Tavaslı Osman Efendi, Kıbrıslı Faik Bey, Konya Zahir Borsası Komiseri Balıkesirli Abdülaziz Mecdi Tolun Bey dostlarıdır. Bir şiiri;

⁴³ Mehmed Nuri GENÇOSMAN, Makalât önsözü, Hürriyet Yayınları, 1975, <https://www.rumimevlevi.com/tr/hz-mevlana-rumi/hzmevlana-celaleddin-i-ruminin-hayati/makalatkonusmalar/2376-makalat-onsoz-mehmed-nuri-gencosman.html>

*Bozulmuş bezm-i yâran çâşni-i mey değişmiştir
Tarabgah-ı cihânda nâğme-i hey hey değişmiştir*

*Hulâsa bence şimdi kible-i kalbim Muhammed'le
Huda'yı lemyezelden maâda her şey değişmiştir.*

Hatice Münevver Ayaşlı Hanımefendi (1906 - 20 Ağustos 1999)

Romancı, araştırmacı ve yazar Hatice Münevver Ayaşlı Hayriye Şerife Hanım ve Cafer Tayyar Beyin kızları olup 1906 yılında Selanik'te dünyaya gelmiştir. Babası Menlikli, annesi Manastırlı'dır. Fransa'da College de France Okulu'nu bitirdi. Fransızca yanısıra Almanca, Farsça ve Arapça bilmekteydi. Müsteşrik Massignon'dan tasavvuf dersleri aldı. 1930 yılında Viyana Büyükelçisi Sadullah Paşa'nın oğlu Nusret Sadullah Ayaşlı Bey ile evlendi. Yeni İstanbul, Sabah ve Yeni Asya gazetelerinde günlük yazılar yazdı ve romanlar tefrika eden Hatice Münevver Ayaşlı Bünyâmin Veli'ye büyük bir sevgi ve muhabbetle bağlı olduğunu belirtirdi. Romanları şunlardır; Pertev Bey'in Üç Kızı (1968), Pertev Bey'in İki Kızı (1969), Pertev Bey'in Torunları (1969), Pertev Bey, Üç Kızı İki Kızı Torunları (üç roman birlikte, 2002). İncelemeleri: Ondokuzuncu Asır ve Kıbrıs Fetvası (1971), Avrupâ-i Osmanî Rumeli ve Muhteşem İstanbul (1990), Geniş Ufuklara ve Yabancı İklimlere Doğru (kronolojik tarih 1991), Gizli Cemiyetler (1992), Teşrinisani ve Ötesi (2002). Anıları: Başvekilimizi Tanıdım (1968), İştiklerim Gördüklerim Bildiklerim (1973), Der-saadet (1975), Vaniköy'ünde Fazıl Paşa Yalısı, Edeb Yâhû (1984). Hatice Münevver Ayaşlı edebi şöyle tarif eder “*Edep, 'Edep Yâ Hü' dedirtmemektir.*”⁴⁴ Fatma Rikkat Kunt ve devrinin ilmi ve ebedi alanda tanınmış kişileriyle yakın dostlukları vardı. Görümcesi Edibe Ayaşlı Sadrazam Ahmet Tevfik Okday beyin oğlu Ali Nuri'yle evlenmiştir.

Necmeddin Şahiner ile yaptığı ve Yeni Nesil Gazetesinde 5

⁴⁴ Dursun Gürlek ile Hasbihal, <https://www.sanatalemi.net/dursun-gurlek-ile-hasbihal/>

Eylül 1989 tarihinde yayınlanan görüşmesinde şöyle demektedir;⁴⁵ “Miladi 1906 senesinde Selânik’te doğdum. Fakat umumî manada anlaşıldığı gibi Selânikli değilim. Türküm. Babam askerdi. Devletimizin hudutları içinde olan Selânik’te vazifeli olarak bulunduğu bir sırada dünyaya gelmişim. Bütün Rumeli’yi çok severim. Fertler ve milletler için hicret mukadderdir. Biz Müslümanlar için hicret etmenin, muhacir olmanın, ayrıca ulvî bir kıymeti vardır. Biz de anavatan Anadolu’ya hicret ettik. İzdivacım dolayısıyla camdan ve gönülden Ayaşlı oldum. Bunu ilahi bir lütuf olarak kabul ederim. Zira bütün pîrâna çok bağlı olduğum gibi Hacı Bayram Veli’ye (k.s.) ve onun ikinci halifesi olan Ayaşî Bünyâmin Veli’ye (k.s.) çok bağlıyım.”

Emine Tefrika Ayaşlı Hanımefendi (1911-1962)

Sadullah Paşa’nın torunudur. Sağlığında “tüm varlığını” Ayaş Belediyesi’ne bağışladı... 1958’ de Şişli’de okul, Beyoğlu İstiklal Caddesi’nde Nil Han, Kanlıca’da 60 dönümlük koruluk, Baltalimanı’nda arsa, Mahmutpaşa’da dükkân, Ümraniye’de Baltacı Çiftliği’nden oluşan mal varlığını dedesinin camisine ve ilçeye hizmet edilmesi için vakfetti.⁴⁶ Ayaş Belediyesince yönetilen bu vakıf gelirleriyle Ayaşlı üniversite öğrencilerine burs verilmektedir. Hatırası bir mahalle adı olarak yaşatılmaktadır.

Yukarıda belirtilen önemli şahsiyetlerin dışında Ankara Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü veri tabanında yaptığımız araştırmalarda Zeynelabidin el-Ayaşî el-Bayramî ve Şeyh Ali el-Bayrâmî isimleri rastladık. Bu isimler bu konudaki henüz literatürde yer almadığından önemlidir. Zeynelabidin el-Ayaşî el-Bayramî’ Hazreti Mevlana’nın Mesnevi’si istinsah etmiş olup 1598 tarihini taşımaktadır. İsmail Sadık Kemal Paşa’nın Tefeyyüz isimli eserinin doksanaltıncı varakındaki bilgiye göre Şeyh Ali el-Bayrâmî yetmiş yaşında hicri 900 yılında (miladı 1495) vefat etmiştir.⁴⁷

⁴⁵ Necmeddin Şahiner, Ayaş ve Bünyâmin Ayaşî Sempozyum Bildirileri Kitabı, Ankara 1993, s. 286.

⁴⁶ Ayaş Belediye Başkanı Şükrü Özyörük’ün açıklaması, Cumhuriyet Gazetesi, 10 Mart 1968, s.5.

⁴⁷ Tefeyyüz, İsmail Sadık Kemal Paşa

Hasan Kenzî Hazretleri (k.s.) ve Dervîş Muhammed Yeminî (k.s) se bu makalede bahsedeceğimiz diğer iki önemli zattır. Sünbülî şeyhi Hasan Kenzî Hazretleri (k.s.) 1607 yılında Ayaş'ta doğmuş, Manisa yaşamış ve 1680 yılında vefat etmiştir. Tekkesinin Aynî Ali Baba türbesi yakınında olduğu bilinmektedir. Dervîş Muhammed Yeminî (k.s) ise Şeyh Rükneddin tarafından Farsça olarak mensur tarzda yazılmış olan Fazilet-nâme isimli eseri Anadolu Türkçesiyle manzum olarak yazmıştır. Yeminî'nin Anadolu'da yaşadığı binmele birlikte hakkında detay bilgi henüz bilinmemektedir.⁴⁸ Ancak belirtilen eserini 1519 yılında yazmış olması, Anadolu Türkçesiyle yazması, Yeminî ismini taşıması (Bünyamin= ibni Yemin) ve Ayaş'ta Dervîş İmam Mahallesinin bulunması, ehlibeytullah aşığı olması hususları bu zatın da Bünyamin Ayaşî Hazretlerinin müritlerinden olduğu düşüncesinin oluşturmaktadır. Ayrıca, eserin Ankara Adnan Ötügen Kütüphanesinde bulunması, Ayaş'taki yazma eserlerin bu kütüphaneye nakledilmiş olduğu bilgisi de bu hususu teyid etmektedir.

Sonuç

İnsanların huzur ve güven içinde yaşayabilmesi, ilim ve irfan sahibi fertler olarak dini ve milli görevlerini sağlıklı ve sürekli olarak yerine getirebilmesi için devletlerin her yönden güçlü olması gerekir. Bu, günümüzün tabiriyle güçlü bir ekosistemi gerekli kılmaktadır. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin sağlanabilmesi için nasıl bir ekosistem gerekliyse toplumun refahı ve ilerlemesi için de ekosistem çok önemlidir. Anadolu'da 13. yüzyılda yaşanan olayların verdiği tahribatın ortadan kaldırılması ve Osmanlı devletinin tekrar yükseliş dönemine girilmesinde dönemin manevi ekosisteminin rolü çok büyüktür. Anadolu'nun dört temel direğinden (evtâd-ı erbaa) olan Hacı Bayram-ı Veli (k.s.) odağında Ankara merkezli gelişen bu yapının önemli fertlerinden biri de Es-Seyyid Mustafa Bünyâmin-i Ayaşî'dir (k.s.).

Yûnus Suresi 10/62. Ayette “*Dikkat edin, Allah'ın dostlarına (Evliyullah) korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir*” buyrulur.

⁴⁸ Dervîş Muhammed Yeminî, Fazilet-nâme

Evliyâullah'ın sahibi ve emanetçisi olduğu manevi kültür varlığın muhafazasında ve karşılaşılan güçlüklerin aşılmasında, kötü niyetli ve örtülü planların devre dışı kalmasında çok önemlidir. Çünkü onların sahip oldukları hal ilmidir ve sözlü bir gelenektir. Bu nedenle çok etkindir. “*Kellimu'n nâse alâ kaderi ukulihim*” Hadis-İ Şerifi çerçevesinde topluma sirayet eden ekvâli (sözleri) ve ahvâli (hâlleri) toplumda doğru filleri (ef'ali) oluşturur ve toplum huzur içinde yaşama şerefine nail olur.

Fatih Sertürbedârı Ahmet Amiş Efendi Hazretlerine (k.s) alışveriş yaptığı bir esnaf “*Efendim, siz ne iş yaparsınız*” diye sorduklarında “*Ben insanı adam yaparım*” buyurmuşlardır. Bünyâmin-i Ayaşî Hazretleri de sulbu ve manevi soyundan çok değerli adamlar yetiştirmiş olup makalemizin sınırlı hacminde bahsedilmiştir. Öte yandan torunlarından Es'ad Muhlis Paşa ve Sadullah Rami Paşa hakkında Cumhurbaşkanlığı Devlet⁴⁹ arşivlerinde yüzlerce sayfa Osmanlıca doküman bulunmaktadır. Es'ad Muhlis Paşa'nın yazışmalarında görev yaptığı illerin tarihi ve sosyolojisi hakkında önemli bilgiler mevcuttur. Sadullah Rami Paşa'nın yazışmaları ise Osmanlı'nın son dönemine ilişkin bir hazine niteliğinde olup, Paşa'nın vefatının “intihar etti” denilerek kapatılacak kadar basit olmadığı anlaşılmaktadır. İsmail Sadık Kemal Paşa'nın eserleri de İstanbul'daki muhtelif kütüphanelerde ve Ankara Yazma Eserler Kütüphanesinde dir. İsmail Sadık Kemal Paşa'nın eserleri hakkında ona yakın tez ve makale çalışması yapılmıştır. Bu eserlerin tamamının akademisyenlerimizce günümüz diline çevrilerek yayınlanması ve yararlanması yukarıda belirtilen manada çok önemli görülmektedir.

Kaynakça

- Aldan, Mehmet, *Türlü Yönleriyle Ayaş (Bir Meskûn Yer İncelemesi)*, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1965.
- Ayaş Kültür Derneği, *Dünkü ve Bugünkü Ayaşlı Şairler*, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik, Ankara, 1948.

⁴⁹ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, <http://www.devletarsivleri.gov.tr/>

- Ayaş ve Bünyâmin-i Ayâşi Sempozyum Bildirileri, Ankara, 1993.
- Bayramoğlu, Fuat., *Hacı Bayram-ı Velî Yaşamı-Soyu-Vakfı I*, TTK Yayınları, Ankara 1983.
- Belenkuyu, Bekir, *Vecîhizâde İsmâ'îl Sâdık Kemâl (Ö. 1892) ve Rûh-I Kemâl'de Yer Alan Manzum Esmâ-i Nebî Metni*, Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 5, Sayı: 49, Temmuz 2017, s. 389-417
- Bursalı, Mehmet Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, Haz. A. Fikri Yavuz, İsmail Özen, Meral Yayınları, İstanbul, 1972.
- Cebecioğlu, Ethem, *Hacı Bayram Velî*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2011.
- Cunbur, Müjgân, "Ayaş Şairlerinden Hamdi, Hıfzı ve Şâkir", *Ayaş ve Bünyâmin-i Ayâşi*, Ankara, Ayaş Belediyesi Yayınları, 1993.
- Çolakoğlu, Mustafa Hilmi (edit.), *Kutb-ı Âlişân Seyyid Mustafa Bünyâmin-i Ayâşi*, İmaj Yayınevi, Ankara, 2003.
- Çolakoğlu, Mustafa Hilmi, , *Muallim Şakir Efendi*, Ankara Üniversitesi Ayaş Meslek Yüksek Okulu Geçmişten Geleceğe Taşınan Miras Sempozyumu, 7 Mayıs 2018, sayfa 11.
- Dursun Gürlek ile Hasbihal, <https://www.sanatalemi.net/dursun-gurlek-ile-hasbihal/>
- Er, Şaban, *Melâmilik ve Osmanlı Devri Melamileri*, Kutup yıldızı Yayınları, İstanbul 2015, sayfa 38-45.
- Er, Şaban, *Hayrabolulu Melâmi Şeyhi Ahmed-i Sârbân Efendi Külliyyâtı (Divân ve Mektûbâtı) ve Vizeli Şeyh Alâ'eddîn Ali Efendinin Şiirleri*, Kutup yıldızı Yayınları, İstanbul 2013.
- Erünsal, İsmail E, *XV-XVI. Asır Bayrâmî-Melâmiliği'nin Kaynaklarından Abdurrahman el-Askerî'nin Mir'âtü'l-İşk'e*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2003.
- Es'ad Muhlis Paşa. *Divançe-i Es'ad Paşa*, Haz. M. Sadi Çögenli, Yakup Şafak ve Recep Toparlı, Erzurum: Fen Edebiyat Fakültesi Ofset Tesisleri, 1992.
- Gençosman, Mehmed Nuri, *Makalât önsözü*, <https://www.rumimevlevi.com/tr/hz-mevlana-rumi/hzmevlana-celaledin-i-ruminin-hayati/makalatkonusmalar/2376-makalat-onsoz-mehmed-nuri-gencosman.html>, Hürriyet Yayınları, 1975
- Gölpınarlı, Abdülbâki, *Melâmilik ve Melâmîler*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2017.
- Gündoğdu, Mehmed Kemal, Müştâk Baba: Divan, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1997.
- İşıl, Fatih, *Edebiyatımızda Hadis-i Şerîfler Ve Âsâr-I Kemâl'deki Bin Ehâdis Şerhi (İnceleme - Transkripsiyonlu Metin)*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Adana 2015.
- İsmail Sadık Kemal Paşa, Tefeyyüz, Ankara Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü, 06 HK 156.
- Kahraman, Ali Fuat, Ş., *Ayaş'ın XIX. Yüzyıl Ortalarında Sosyal Ve Ekonomik Yapısı Üzerine Tespitler Ve Sonuçlar*, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi , (9) , s. 505-541, Ankara, 2008.
- Karaman, Ali Fuat, *XIX. Yüzyıl Ortalarında Ankara Vilayetine Bağlı Ayaş Kazasının Sosyal ve İktisadi Durumu*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara

- 2006.
- Karaman, Deniz, *XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası Vakıfları*, Türk Tarih Kurumu Belleten Dergisi, Cilt: LXVII Aralık 2003 Sayı: 250, sayfa 1-40.
- Koçak, Asuman, *Salnamelere Göre Ankara Vilayeti (1871-1907)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2013.
- Lâlizâde, Abdülbaki, *Sergüzeşt Aşka ve Âşıklara Dair Melâmî Büyüklere*, Haz. Tahir Hafızlıoğlu, Furkan Yayınları, İstanbul, 2001.
- Müstâkimzâde, Süleyman Sa'deddin, *Risâle-i Melâmîyye-i Şuttariyye*, İstanbul Üniversitesi Ktp. TY Nu 3357.
- Nev'izâde, Atâyî, *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik fi Tekmileti's-Şakâ'ik*, Haz. Suat Donuk, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2017.
- Okumuş, Fatih Samet, *İsmâil Sâdik Kemâl Vecîhî Paşazâde'nin (Ö.1310/1893) İhlâs Süresi Tefsiri ve Üzerine Yapılan Şerh: Tahkik-İnceleme*, Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2019
- Osmanlı Belgelerinde Ankara, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, İstanbul 2014.
- Sarı Abdullah Efendi, *Cevheretü'l Bidâye ve Dürretü'n-Nihâye*, İ.Ü Ktp. , TY, No.3792.
- Sarı Abdullah Efendi, *Semerâtü'l-Fuâd*, Matbaa-i Amire, 1288, s.226-274
- Sunullah Gaybi, *Biatnâme*, Ed. Hüseyin Rahmi Yananlı, Büyüyenay Yayınları, İstanbul 2017.
- Şahin, Kâmil, *Ayaşlı el-Hâc Şerife Müslime Hatun*, Ayaş ve Bünyâmin-i Ayaşî, Ayaş Belediyesi Yayınları, Ankara, 1993.
- Şahin, Kâmil, M. Hüsrev Subaşı. *Esad Muhlis Paşa, TDV İslâm Ansiklopedisi*, 1995, C.11, s. 350.
- Taş, Hülya, XVII. Yüzyılda Ankara, sayfa 18, TTK Yayını, Ankara, 2014,
- Taşan, Nazım, *Kemâl-Nâme-i Düğümlü Baba Cild-i Evvel (İnceleme-Metin)*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslâm Tarihi Ve Sanatları Enstitü Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, 2017.
- Tek, Abdürrezzak, *Melâmet Risâleleri - Bayrâmî Melamiliğine Dair*, Bursa: Emin Yayınları, 2007.
- Telli, Betül, *Ayaşlı Muallim Şakir Efendi*, İmaj Yayınevi, Ankara 2005.
- Tunçel, Gül, "Ayaş Mezartaşları", *Sanat Tarihi Dergisi*, sayı XIV-1, 2005, s. 277-307.
- Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/omer-dede-sikkini>
- Vassâf, Osmânzâde Hüseyin, *Sefîne-i Evliyâ 1*, Haz. Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz, İstanbul Kitabevi, 2015.
- Yahya Akyüz, *Osmanlı Eğitim Sistemi İçinde ve Günümüzde Ayaş'ta Eğitim Okullar ve Öğretmenler*, Ayaş ve Bünyâmin Ayaşî Sempozyumu, 1993, s. 95.
- Yasin Karakuş, *Âsâr-ı Kemâl'deki Şerh-İ Esmâ'-İ Hüsnâ, Esmâ'-İ Nebî Ve Na't-ı Enbiyâ (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Adana, 2015.

- Yazıcı, Nesim, *Son Dönem Osmanlı Medreseleriyle İlgili Bir Değerlendirme*, AÜ İlahiyat Fakültesi, *Ayaş ve Bünyâmin Ayaşî Sempozyumu*, 1993.
- Yeminî, Derviş Muhammed, *Fazilet-nâme*, Türk Dil Kurumu Yayını 808/1, Ankara, 2002.
- Yıldırım, Birsen Edanur, *Ankara Sancağı'nın Tarih ve Coğrafya Bakımından Yerleşme Ve Nüfusu (1871-1907)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006
- Zübeyde Özer, *Sarı Abdullah Efendi'nin Cevheretü'l-Bidâye Ve Dürretü'n-Nihâye Adlı Eserinde Bayramî-Melâmîler*, Journal of International Social Research . December 2015, Vol. 8 Issue 41, s. 1361-1368.